

دانشگاه علامه طباطبائی
دانشکده مدیریت و حسابداری

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حسابداری

تاثیر حاکمیت شرکتی بر تصمیمات حسابرسان درباره ریسک و برنامه ریزی

نگارش

ایمان داداشی

استاد راهنما

دکتر یحیی حساس یگانه

استاد مشاور

دکتر صابر شعری

استاد داور

دکتر فرخ برزیده

تابستان ۱۳۸۸

تقديم به :

پدر و مادر عزيزم

که هر آنچه در زندگي حاصل کرده ام ،
نتيجه تلاش و گذشت آنهاست

سپاس و ستایش پروردگاری را که آفریدگار هستی و سرآغاز دانش‌هاست. او که سوق دهنده مسیر زندگی انسان‌ها به سوی آرزوهای قلبی و اهداف نیکی است، که عزمی راسخ بر انجام آن دارند و در این راه بهترین یار و یاور آنان است. بسی شکر که او مرا در زمره جویندگان علم قرار داد تا از این راه درس‌های زندگی را بیاموزم و دستیابی به موفقیت، در سایه تلاش و صبر و پشتکار را تجربه کنم. اینک در سایه الطاف الهی و در پایان انجام این پایان‌نامه، لازم می‌دانم از همه سروران و عزیزانی که بی‌شک بدون راهنمایی‌ها و مساعدت‌های ایشان، انجام این تحقیق میسر نبود، نهایت تشکر و تقدیر خود را ابراز دارم.

از استاد بزرگوارم، استاد علم و اخلاق، جناب آقای دکتر یحیی حساس‌یگانه، که در تمامی مراحل این تحقیق مرا با دلسوزی یاری کردند و از هیچ کمک و آموزشی دریغ نکردند و با راهنمایی‌های صمیمانه و راهکارهای ارزنده خویش، همراه من بودند، کمال تشکر را دارم.

از استاد مشاورم، جناب آقای دکتر شعری، به پاس راهنمایی‌های ارزنده‌شان و جناب آقای دکتر برزیده که زحمت داوری این پایان‌نامه را برعهده گرفتند، سپاسگزارم. مساعدت‌ها و همراهی‌های بی‌نظیر دوستان مهربانم، خانم اصغری و آقایان شیرزاد، اصغری و خنکا همواره در خاطر من ماند و از هر یک که به نوعی مرا یاری کردند، بی‌نهایت متشکرم.

در پایان لازم است تا از پدر و مادر عزیزم که به من آموختند، بهترین و مقدس‌ترین راه گذر عمر، تلاش در راه علم و دانش است و همچنین از برادران عزیزم که مشوق و همراه من بودند، خالصانه قدردانی کنم.

باشد که قدردان زحمات همه شما عزیزان و بزرگواران باشم.

با تشکر
ایمان داداشی

چکیده

با توجه به نقش تعیین کننده مکانیزم‌های حاکمیت شرکتی در امور مرتبط با شرکت‌ها، در این پژوهش، تاثیر برخی از این مکانیزم‌ها بر تصمیمات حسابرسان مستقل، مورد بررسی قرار گرفته است. هدف از انجام این تحقیق، تعیین تاثیر مکانیزم‌های حاکمیتی هم‌چون ساختار هیات‌مدیره شرکت، حسابرسی داخلی (مکانیزم‌های نظارتی درون‌سازمانی حاکمیت شرکتی)، سهامدار عمده و سرمایه‌گذاران نهادی (مکانیزم‌های نظارتی برون‌سازمانی حاکمیت شرکتی) بر روی تصمیمات و برنامه‌ریزی‌های حسابرسان مستقل هم‌چون ارزیابی ریسک ذاتی، ریسک کنترل، میزان و زمان‌بندی آزمون‌های محتوا بوده است.

فرضیه‌های تحقیق به کمک داده‌های گردآوری شده توسط ابزار پرسشنامه از ۸۳ حسابدار رسمی در سال ۱۳۸۸، مورد بررسی قرار گرفته و نتایج حاصل از بررسی یافته‌ها نشان داد که به غیر از حسابرسی داخلی، سایر مکانیزم‌های حاکمیتی، تاثیری بر فرآیند برنامه‌ریزی و قضاوت‌های صورت گرفته توسط حسابرسان مستقل ایرانی نداشته‌اند. تنها در یک مورد، یافته‌ها نشان داد که، درصد مدیران غیرموظف در ساختار هیات‌مدیره شرکت، بر ارزیابی ریسک ذاتی توسط حسابرسان، اثرگذار بوده است.

واژه های کلیدی:

حاکمیت شرکتی^۱، ریسک ذاتی^۲، ریسک کنترل^۳، میزان آزمون محتوا^۴، زمان‌بندی آزمون محتوا^۵.

فهرست مطالب

-
- 1 . corporate governance
  - 2 . inherent risk
  - 3 . control risk
  - 4 . extent of substantive testing
  - 5 . timing of substantive testing

فصل اول - طرح و کلیات تحقیق

۲	۱-۱- مقدمه
۵	۲-۱- مساله اصلی تحقیق
۷	۳-۱- تشریح و بیان موضوع
۸	۴-۱- اهمیت و ضرورت تحقیق
۱۱	۵-۱- اهداف تحقیق
۱۲	۶-۱- سوابق مربوطه
۱۲	۱-۶-۱- تحقیقات خارجی
۲۲	۲-۶-۱- تحقیقات داخلی
۲۸	۷-۱- فرضیه های تحقیق
۲۸	۱-۷-۱- حاکمیت شرکتی و ارزیابی ریسک
	۲-۷-۱- حاکمیت شرکتی و تصمیم گیری در مورد برنامه ریزی
۲۹	حسابرسی
	۱-۲-۷-۱- حاکمیت شرکتی و میزان آزمون های محتوای برنامه ریزی شده
۲۹	۲-۲-۷-۱- حاکمیت شرکتی و زمان بندی آزمون های محتوا
۳۰	۸-۱- تعریف عملیاتی متغیرها
۳۱	۱-۸-۱- متغیرهای مستقل
۳۱	۱-۱-۸-۱- ساختار هیات مدیره
۳۱	۲-۱-۸-۱- سهامدار نهادی
۳۱	۳-۱-۸-۱- سهامدار عمده
۳۲	۲-۸-۱- متغیرهای وابسته
۳۲	۱-۲-۸-۱- ریسک ذاتی
۳۲	۲-۲-۸-۱- ریسک کنترل
۳۲	۳-۲-۸-۱- زمان بندی اجرای آزمون محتوا
۳۲	۴-۲-۸-۱- میزان آزمون های محتوا
۳۳	۹-۱- روش تحقیق
۳۳	۱۰-۱- قلمرو زمانی تحقیق
۳۳	۱۱-۱- جامعه آماری
۳۴	۱۲-۱- نمونه آماری و روش نمونه گیری
	۱۳-۱- روش های مورد نظر برای تجزیه و تحلیل داده ها و آزمون فرضیات
۳۵	۱۴-۱- ساختار تحقیق
	فصل دوم - مبانی نظری پژوهش و مروری بر تحقیقات پیشین
۳۸	۱-۲- مقدمه
۳۹	۲-۲- تعریف حاکمیت شرکتی
۴۴	۳-۲- انواع سیستم های حاکمیت شرکتی
۴۵	۱-۳-۲- حاکمیت شرکتی برون سازمانی
۴۷	۲-۳-۲- حاکمیت شرکتی درون سازمانی
۵۰	۴-۲- مبانی نظری حاکمیت شرکتی
۵۰	۱-۴-۲- تئوری نمایندگی
۵۳	۲-۴-۲- تئوری هزینه معاملات
۵۴	۳-۴-۲- تئوری ذی نفعان
۵۷	۵-۲- مدل های حاکمیت شرکتی
۵۹	۱-۵-۲- مدل بازار
۵۹	۲-۵-۲- مدل روابط
۶۰	۳-۵-۲- مدل پیوندی
۶۱	۶-۲- حاکمیت شرکتی، انرون و قانون ساربینز- اکسلی
۶۱	۱-۶-۲- انرون

۶۴	۲-۶-۲- قانون ساربینز- اکسلی
	۷-۲- اصول سازمان همکاری و توسعه اقتصادی در زمینه حاکمیت
۶۸	شرکتی
۷۷	۸-۲- مکانیزم های حاکمیت شرکتی
۷۷	۱-۸-۲- ساختار هیات مدیره
۸۰	۲-۸-۲- سهامداران نهادی
۸۹	۳-۸-۲- سهامدار عمده
۹۳	۹-۲- حاکمیت شرکتی و حسابرسی مستقل
۹۶	۱۰-۲- پیشینه تحقیق
۹۶	۱-۱۰-۲- تحقیقات خارجی
۱۱۳	۲-۱۰-۲- تحقیقات داخلی

فصل سوم- روش تحقیق

۱۲۹	۱-۳- مقدمه
۱۳۰	۲-۳- طرح مساله تحقیق
۱۳۲	۳-۳- تدوین فرضیه های تحقیق
۱۳۲	۱-۳-۳- حاکمیت شرکتی و ارزیابی ریسک
	۲-۳-۳- حاکمیت شرکتی و تصمیم گیری در مورد برنامه ریزی
۱۳۳	حسابرسی
	۱-۲-۳-۳- حاکمیت شرکتی و میزان آزمون های محتوای برنامه ریزی شده
۱۳۳	۲-۲-۳-۳- حاکمیت شرکتی و زمان بندی آزمون های محتوا
۱۳۴	۴-۳- تعریف عملیاتی متغیرها
۱۳۵	۱-۴-۳- متغیرهای مستقل
۱۳۵	۱-۱-۴-۳- ساختار هیات مدیره
۱۳۵	۲-۱-۴-۳- سهامدار نهادی
۱۳۵	۳-۱-۴-۳- سهامدار عمده
۱۳۵	۲-۴-۳- متغیرهای وابسته
۱۳۵	۱-۲-۴-۳- ریسک ذاتی
۱۳۶	۲-۲-۴-۳- ریسک کنترل
۱۳۶	۳-۲-۴-۳- زمان بندی اجرای آزمون محتوا
۱۳۶	۴-۲-۴-۳- میزان آزمون های محتوا
۱۳۷	۵-۳- روش تحقیق
۱۳۷	۶-۳- جامعه آماری
۱۳۹	۷-۳- نمونه آماری و روش نمونه گیری
۱۴۰	۸-۳- قلمرو زمانی تحقیق
۱۴۰	۹-۳- نحوه جمع آوری داده ها
۱۴۰	۱۰-۳- نرم افزار رایانه ای مورد استفاده در تحقیق
۱۴۱	۱۱-۳- روایی و پایایی پرسشنامه
۱۴۱	۱-۱۱-۳- اعتبار یا روایی تحقیق
۱۴۲	۲-۱۱-۳- قابلیت اعتماد یا پایایی تحقیق
	۱۲-۳- روش های آماری تجزیه و تحلیل و آزمون های آماری لازم جهت
۱۴۳	تایید نتایج
۱۴۳	۱-۱۲-۳- آزمون دوجمله ای
۱۴۴	۲-۱۲-۳- آزمون فریدمن
۱۴۴	۳-۱۲-۳- آزمون کولوگرف اسمیرنف
۱۴۵	۴-۱۲-۳- آزمون تی

فصل چهارم- تجزیه و تحلیل داده ها و آزمون فرضیه های تحقیق

۱۴۸	۱-۴- مقدمه
۱۴۹	۲-۴- آمار توصیفی متغیرها
۱۴۹	۱-۲-۴- فرضیه اول

۱۵۰.....	۲-۲-۴	فرضیه دوم
۱۵۱.....	۳-۲-۴	فرضیه سوم
۱۵۲.....	۴-۲-۴	فرضیه چهارم
۱۵۳.....	۵-۲-۴	فرضیه پنجم
۱۵۴.....	۶-۲-۴	فرضیه ششم
۱۵۵.....	۷-۲-۴	فرضیه هفتم
۱۵۶.....	۸-۲-۴	فرضیه هشتم
۱۵۷.....	۹-۲-۴	فرضیه نهم
۱۵۸.....	۱۰-۲-۴	فرضیه دهم
۱۵۹.....	۱۱-۲-۴	فرضیه یازدهم
۱۵۹.....	۱۲-۲-۴	فرضیه دوازدهم
۱۶۰.....	۱۳-۲-۴	فرضیه سیزدهم
۱۶۱.....	۱۴-۲-۴	فرضیه چهاردهم
۱۶۲.....	۱۵-۲-۴	فرضیه پانزدهم
۱۶۲.....	۱۶-۲-۴	فرضیه شانزدهم
۱۶۳.....	۱۷-۲-۴	فرضیه هفدهم
۱۶۴.....	۱۸-۲-۴	فرضیه هجدهم
۱۶۵.....	۱۹-۲-۴	فرضیه نوزدهم
۱۶۶.....	۲۰-۲-۴	فرضیه بیستم
۱۶۷.....	۳-۴	نتایج حاصل از آزمون فرضیات
۱۶۷.....	۱-۳-۴	آزمون فرضیه اول
۱۶۹.....	۲-۳-۴	آزمون فرضیه دوم
۱۷۲.....	۳-۳-۴	آزمون فرضیه سوم
۱۷۴.....	۴-۳-۴	آزمون فرضیه چهارم
۱۷۵.....	۵-۳-۴	آزمون فرضیه پنجم
۱۷۷.....	۶-۳-۴	آزمون فرضیه ششم
۱۷۸.....	۷-۳-۴	آزمون فرضیه هفتم
۱۸۰.....	۸-۳-۴	آزمون فرضیه هشتم
۱۸۱.....	۹-۳-۴	آزمون فرضیه نهم
۱۸۳.....	۱۰-۳-۴	آزمون فرضیه دهم
۱۸۴.....	۱۱-۳-۴	آزمون فرضیه یازدهم
۱۸۶.....	۱۲-۳-۴	آزمون فرضیه دوازدهم
۱۸۷.....	۱۳-۳-۴	آزمون فرضیه سیزدهم
۱۸۹.....	۱۴-۳-۴	آزمون فرضیه چهاردهم
۱۹۰.....	۱۵-۳-۴	آزمون فرضیه پانزدهم
۱۹۲.....	۱۶-۳-۴	آزمون فرضیه شانزدهم
۱۹۳.....	۱۷-۳-۴	آزمون فرضیه هفدهم
۱۹۶.....	۱۸-۳-۴	آزمون فرضیه هجدهم
۱۹۸.....	۱۹-۳-۴	آزمون فرضیه نوزدهم
۲۰۱.....	۲۰-۳-۴	آزمون فرضیه بیستم

فصل پنجم- نتیجه گیری و پیشنهادها

۲۰۵.....	۱-۵	مقدمه
۲۰۶.....	۲-۵	ارزیابی نتایج آزمون فرضیات
۲۰۹.....	۳-۵	نتیجه گیری
۲۱۰.....	۴-۵	محدودیت های تحقیق
۲۱۱.....	۵-۵	پیشنهادات حاصل از نتایج تحقیق
۲۱۱.....	۶-۵	پیشنهاد برای تحقیقات آتی
۲۱۳.....		منابع و ماخذ
۲۱۹.....		پیوست شماره یک- تعیین ضریب آلفای کرومباخ
۲۲۰.....		پیوست شماره دو- آزمون دو جمله ای

۲۲۵.....	پیوست شماره سه - آزمون فریدمن ۱
۲۲۹.....	پیوست شماره چهار - آزمون کولوگروف- اسمیرنف (تمامی داده ها)
	پیوست شماره پنج - آزمون کولوگروف- اسمیرنف (داده های مربوط به
۲۳۳.....	فرضیات تاییدشده)
۲۳۴.....	پیوست شماره شش- آزمون تی
۲۳۷.....	پیوست شماره هفت- آزمون فریدمن ۲
۲۳۸.....	پیوست شماره هشت- نمونه پرسشنامه

فصل اول

طرح و کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه

بی شک یکی از با اهمیت ترین تحولات جهان صنعتی در قرن هجدهم، ظهور شرکت های سهامی و تفکیک مالکیت از مدیریت بود. در نتیجه ی این تحولات، شرکت های سهامی محل تجمع منافع ذی نفعان در شرکت ها، شامل سهامداران، مدیران، اعتباردهندگان، کارکنان و سایر ذی نفعان شده و در پی آن بازار مالی سازمان یافته در اکثر کشور ها به وجود آمد. اشخاص حقیقی و حقوقی، سازمان ها، موسسات اعتباری و دولت، عرضه کنندگان سرمایه در بازار مالی را تشکیل می دهند. جذب و تجمیع پس انداز ها و هدایت آن ها به سوی سرمایه گذاری های کوتاه مدت و بلند مدت از اهداف اصلی این بازار ها است. برای کارآیی این بازارها، تشویق مشارکت عمومی و حمایت قانونی از تامین کنندگان سرمایه ها ضروری است و این موجب رونق اقتصادی و گسترش فرهنگ سهامداری در اکثر کشور ها شده است. با این همه وجود تضاد منافع بین ذی نفعان در شرکت ها، مشکلات متعددی هم چون مشکلات نمایندگی^۱ را به همراه داشته و بحث های متعددی را موجب شده که موضوع حاکمیت شرکتی^۲ از اصلی ترین آن ها است.

تاکید مبانی اولیه حاکمیت شرکتی، بیشتر بر موضوع راهبری شرکت ها و حقوق سهامداران قرار داشت و بعدها با طرح دیدگاه های جدیدتر، به سمت توجه جدی به حقوق کلیه ذی نفعان و اجتماع گرایش یافت. در سالیان اخیر، پیشرفت های زیادی در زمینه موضوع حاکمیت شرکتی در سطح جهان صورت گرفته است و کشورهای پیشرو در این زمینه، هم چنان به تقویت نظام های حاکمیت شرکتی خود ادامه می دهند و در این

---

^۱ . Agency problems

^۲ . Corporate Governance

راستا، به مشارکت کنندگان در حاکمیت شرکتی و موضوع هایی از قبیل سهامداران و روابط آن ها، مسئولیت پاسخگویی، بهبود عملکرد هیات مدیره، کمیته های هیات مدیره، حسابرسان و نظام های حسابداری و کنترل داخلی، توجه ویژه ای مبذول می دارند. از سوی دیگر، حسابداران و حسابرسان، سرمایه گذاران جزء و سایر بازیگران صحنه پول و سرمایه نیز از فلسفه وجودی و ضرورت اصلاح و بهبود مستمر حاکمیت شرکتی آگاه می باشند.

حاکمیت شرکتی به عنوان سیستمی جهت، درستی و تمامیت امنیت بازار فرض شده است، که نه تنها سرپرستان و تهیه کنندگان، بلکه کلیه کارکنان و سهامداران برای بالا بردن فرهنگ حاکمیت شرکتی باید وظیفه خود را به بهترین نحو انجام دهند. هدف حاکمیت شرکتی در حال حاضر در بسیاری از جوامع، هم از یک طرف به عنوان پیشرفت و توسعه ملی و از طرف دیگر به عنوان بخشی از معماری مالی بین المللی به رسمیت شناخته شده است. کادبری به عنوان یکی از بزرگ ترین صاحب نظران این عرصه، حاکمیت شرکتی را به عنوان سیستمی معرفی می کند که بوسیله آن شرکت ها کنترل و هدایت می شوند.

نظام مطلوب حاکمیت شرکتی موجب اطمینان خاطر می شود که شرکت ها از سرمایه خود به نحو موثر استفاده می کنند و همچنین منافع دامنه گسترده ای از ذی نفع ها و جامعه ای که در آن فعالیت دارند، را در نظر می گیرند و به شرکت ها و سهامداران پاسخگویند. چنین نظامی به نوبه خود موجب اطمینان خاطر می شود که شرکت ها در مجموع برای منافع جامعه کار می کنند و سبب جلب اعتماد سرمایه گذاران و جذب سرمایه های بلندمدت می شوند (مکرمی، ۱۳۸۲).

اما نکته اساسی برای حسابرسان آن است که آن ها بعنوان نمایندگان بازار، چگونه می توانند از وجود حاکمیت شرکتی در جهت اجرای اثربخش تر وظایف خود از قبیل اعتباردهی سود ببرند. حاکمیت شرکتی و

مکانیزم های آن منجر به کاهش ریسک حسابرسی می گردد و حسابرسان قادر خواهند بود تا به ارزیابی کیفیت حاکمیت شرکتی اعمال شده در واحدهای تجاری بپردازند. فرض اولیه مکانیزم حاکمیت شرکتی و فرآیند حسابرسی که یکی از اجزای بسیار مهم آن تلقی می گردد، این است که هدف واحد تجاری، حفظ منافع سهامداران می باشد. لذا باید نوعی ارتباط حرفه ای بین حسابرسان و مدیرانی که صورت های مالی تهیه شده توسط آن ها مورد حسابرسی قرار می گیرد، برقرار گردد. حسابرسان باید در جهت همکاری با مدیران کار کنند، نه علیه آن ها. از سوی دیگر، همان طوری که قوت حاکمیت شرکتی بر کیفیت گزارشگری مالی موثر است، به نظر می رسد که این امر به طور بالقوه بر تصمیمات و قضاوت های حسابرسان در مراحل مختلف کار حسابرسی نیز اثرگذار است.

در این فصل به تشریح کلیات تحقیق شامل هدف، موضوع، بیان مساله، ضرورت و اهمیت تحقیق، فرضیه ها، متغیرها و... خواهیم پرداخت.

۱-۲- مساله اصلی تحقیق

شواهد موجود حکایت از آن دارد که حاکمیت شرکتی یکی از رایج ترین عبارات ها در واژگان تجارت جهانی در شروع هزاره جدید شده است. فروپاشی شرکت های بزرگی مانند انرون و ورلدکام در امریکا در

سال‌های اخیر، توجه همگان را به نقش برجسته حاکمیت شرکتی و توجه جدی به اصول مذکور در مورد پیشگیری از این فروپاشی‌ها جلب کرده است.

بررسی تعاریف و مفاهیم حاکمیت شرکتی و مرور دیدگاه‌های صاحب‌نظران، حکایت از آن دارد که حاکمیت شرکتی یک مفهوم چند حوزه‌ای است و هدف نهایی آن دستیابی به چهار مفهوم اساسی یعنی پاسخگویی، شفافیت، رعایت عدالت و انصاف و همچنین رعایت حقوق ذی‌نفعان در شرکت‌هاست (حساس‌یگانه، ۱۳۸۵).

به عبارت دیگر حاکمیت شرکتی ساختاری را تبیین می‌کند که از طریق آن اهداف شرکت‌ها و روش‌های نیل به آن اهداف معلوم می‌شوند و در نهایت معیارها و مکانیزم‌های نظارت و کنترل عملکرد مشخص می‌گردند.

از طرفی دیگر حرفه حسابرسی، یک حرفه پرقابلیت است و بیشتر موسسات حسابرسی، مشتاق یافتن صاحبکاران جدیدند. اما حاصل کار یک موسسه حسابرسی، حسن شهرت آن برای قابل اعتماد بودن است. هیچ حسابرسی نمی‌خواهد در کنار صاحبکاری قرار گیرد که به سوء استفاده‌های مالی یا ارائه گزارش‌های گمراه‌کننده می‌پردازد. موج دعاوی دادگاهی که در سال‌های اخیر حساب‌برسان را به پای میز محاکمه کشانده است، نشان می‌دهد که موسسات حسابرسی باید قبل از پذیرش یک کار، در مورد مشخصات و حسن شهرت مدیران، مسئولین و سهامداران عمده شرکت صاحبکار، تحقیق کنند.

همان‌طور که می‌دانیم برای هر صاحبکار، برنامه حسابرسی خاصی با توجه به عوامل مختلف تاثیرگذار بر موسسه صاحبکار، طراحی می‌شود. استانداردهای اجرای عملیات حسابرسی مقرر می‌دارند که، برای برنامه‌ریزی حسابرسی و تعیین نوع، زمان بندی و میزان آزمون‌هایی که باید اجرا شود، نیاز است تا شناختی کافی از ساختار کنترل داخلی کسب گردد. کنترل‌های داخلی فرآیندی است که به‌وسیله مدیریت و سایر

کارکنان طراحی و اجرا می‌شود تا از دستیابی به اهداف واحد مورد رسیدگی در زمینه قابلیت اعتماد گزارشگری مالی، اثربخشی و کارایی عملیات و رعایت قوانین و مقررات مربوط، اطمینانی معقول بدست آید. حسابرس از شناخت کنترل های داخلی برای شناسایی انواع تحریف های بالقوه و طراحی ماهیت، زمان بندی اجرا و میزان روش های حسابرسی لازم استفاده می کند .

از طرفی دیگر، اعضای هیات مدیره جزئی از یک محیط کنترلی هستند که می توانند سبب افزایش اثربخشی کنترل های داخلی گردند. لذا می توان حاکمیت شرکتی را بعنوان یک عامل مهم در سطح شرکت در نظر گرفت که بیانگر کیفیت اجزای محیط کنترلی شرکت است.

با توجه به مطالب مذکور، سوال اساسی این تحقیق این گونه مطرح می گردد که :

" آیا سطح حاکمیت شرکتی موجود در سازمان ها (قوت و ضعف آن) تاثیری بر تصمیم گیری های حسابرسان در مورد تعیین ریسک و چگونگی برنامه ریزی آزمون های کنترل و محتوا دارد یا خیر؟"

۱-۳- تشریح و بیان موضوع

موج ورشکستگی، تقلب و ارائه ارقام نادرست سود در سال های آغازین قرن بیست و یکم که با عنوان "رسوایی شرکت ها" معروف است، آثار زیان باری را بر کل اقتصاد کشورهای مختلف پدید آورد و در نتیجه آن نظام حاکمیت شرکتی در کانون توجه مراجع قانونی، حرفه ای و اقتصادی قرار گرفت. در پی مطالعات،

تحقیقات و بررسی های گسترده در آمریکا، بریتانیا و سایر کشورها، رژیم حقوقی جدیدی در اکثر کشورها پدید آمد که نتیجه آن حاکمیت شرکتی است که شامل سیستم ها و فرآیندهایی است که در سازمان ها مستقر می شوند، تا از منافع ذی نفعان گوناگون از جمله سهامداران، کارکنان، اعتباردهندگان و به طور کلی، جامعه حمایت کنند.

نظام مطلوب حاکمیت شرکتی موجب اطمینان خاطر می شود که بنگاه ها از سرمایه خود به نحو موثر استفاده می کنند و همچنین منافع دامنه گسترده ای از ذی نفع ها و جامعه ای که در آن فعالیت دارند، را در نظر می گیرند و به شرکت ها و سهامداران پاسخگویند. چنین نظامی به نوبه خود موجب اطمینان خاطر می شود که شرکت ها در مجموع برای منافع جامعه کار می کنند و سبب جلب اعتماد سرمایه گذاران و جذب سرمایه های بلندمدت می شوند (مکرمی، ۱۳۸۲).

در چنین شرایطی این سوال اساسی مطرح می گردد که حسابرسان بعنوان نمایندگان بازار، چگونه می توانند از وجود حاکمیت شرکتی در جهت اجرای اثربخش تر وظایف خود از قبیل اعتباردهی سود ببرند؟ در این تحقیق، اثرات ناشی از برخی از سازوکارهای حاکمیت شرکتی، بر روی مجموعه ای از تصمیم گیری های حسابرسان بررسی خواهد شد. این تصمیم گیری ها شامل ارزیابی ریسک و تعیین میزان و زمان بندی آزمون ها می باشد.

۱-۴- اهمیت و ضرورت تحقیق

امروزه در اهمیت و جایگاه حاکمیت شرکتی برای موفقیت شرکت ها تردیدی نیست چرا که این موضوع با توجه به رخدادهای سال های اخیر و بحران های مالی شرکت ها اهمیتی بیش از پیش یافته است. بررسی علل و آسیب شناسی فروپاشی برخی از شرکت های بزرگ همانند انرون و ورلدکام که زیان های کلانی به

ویژه برای سهامداران داشته است، بیانگر وجود ضعف در سیستمهای حاکمیت شرکتی آن ها بوده است. نتایج تحقیقات نشان می‌دهند که حاکمیت شرکتی می‌تواند باعث ارتقاء استانداردهای تجاری شرکت‌ها، تشویق، تأمین و تجهیز سرمایه‌ها و سرمایه‌گذاران و بهبود امور اجرایی آن‌ها گردیده و یکی از عناصر اصلی در بهبود کارایی اقتصادی شرکت‌هاست، چرا که ناظر بر روابط سهامداران، هیات مدیره، مدیران و سایر ذی‌نفعان آن‌هاست. امروزه اساس ضعف حاکمیت شرکتی، تمرکز بیش از حد قدرت در بخش‌های بالای مدیریتی است، متعادل سازی و یکسان سازی این قدرت پیش نیاز کنترل کلاه برداری مدیران و ارتقای صحیح گزارش‌های سرمایه‌گذاری است.

از منظر علمی نیز در باب اهمیت موضوع ذکر این نکته ضروری است که از سال ۲۰۰۴ در مقاطع تحصیلات تکمیلی در دانشگاه‌های کشورهای پیشرو حاکمیت شرکتی به عنوان یک سرفصل مستقل تدریس می‌شود. در دنیای امروز تغییر نیازهای روز افزون مشتریان و مردم، خواسته‌های بعضاً متفاوت ذی‌نفعان، پیچیدگی قوانین و مقررات و تکنولوژی انجام کار و... ضرورت توجه به ساختار حاکمیت شرکتی را فراهم نموده تا از طریق آن اهداف شرکت‌ها تنظیم گشته و روش‌های نیل به آن اهداف و نحوه نظارت بر عملکرد آن‌ها تعیین گردد. در واقع سیستم حاکمیت شرکتی به مجموعه قوانین، مقررات، نهادها و رویه‌هایی اطلاق می‌گردد که تعیین می‌کند شرکت‌ها به چه نحو و در جهت منافع چه کسانی اداره می‌شوند، لذا هدف از اعمال حاکمیت شرکتی اطمینان یافتن از وجود چارچوبی است که توازن مناسبی بین آزادی عمل مدیریت، پاسخگویی و منافع ذی‌نفعان مختلف شرکت فراهم می‌آورد.

از سوی دیگر، همان طوری که قوت حاکمیت شرکتی بر کیفیت گزارشگری مالی موثر است، به نظر می‌رسد که این امر بطور بالقوه بر تصمیمات و قضاوت‌های حسابرسان در مراحل مختلف کار حسابرسی نیز اثرگذار است.

حاکمیت داخلی شرکت ها، که اغلب از آن بعنوان نقطه اوج و راس سیستم کنترل داخلی یاد می کنند، نقش مهمی را در شکل دهی و تقویت عملکرد اثربخش سیستم کنترل داخلی دارد. حاکمیت شرکتی یک عامل مهم در سطح شرکت است که بیانگر کیفیت اجزاء محیط کنترلی شرکت است و لذا در تصمیمات حسابرسان مورد توجه قرار می گیرد. از سوی دیگر حسابرسان برای برنامه ریزی حسابرسی و تعیین نوع، زمان بندی و میزان آزمون هایی که باید اجرا شود، نیاز دارند تا شناختی کافی از ساختار کنترل داخلی کسب کنند. لذا می توان انتظار داشت که کیفیت حاکمیت شرکتی سازمان ها، تاثیر زیادی بر تصمیم گیری های حسابرسان در مورد پذیرش صاحبکاران جدید، تعیین ریسک و چگونگی برنامه ریزی آزمون های کنترل و محتوا داشته باشد .

هیات مدیره، بعنوان اولین مکانیزم حاکمیت شرکتی، باید در قبال تقلب ها و اشتباهات رخ داده شده در سراسر محیط کنترلی، پاسخگو باشد. اثربخشی این عملکرد تا حدود زیادی به استقلال هیات مدیره از مدیران اجرایی وابسته است. برای رسیدن به چنین استقلال می توان از مدیران غیرموظفی که انگیزه ای برای حفظ شهرت شان یا اجتناب از خطرات دعاوی قضایی دارند، استفاده کرد(شرما و همکاران، ۲۰۰۸). به نظر می رسد مدیران غیرموظف، که تحت تاثیر مدیران داخلی شرکت نیستند، می توانند با حمایت از منافع سهامداران در برابر فرصت طلبی مدیران، به افزایش ثروت سهامداران کمک کنند.

آن ها در رفع مشکل نمایندگی، به منظور حفظ و نگهداری ارزش سرمایه اعتباری شان، از طریق ایجاد قراردادهای استخدامی مناسب با مدیران، می توانند ناظران موثری بر رفتار آن ها باشند(حساس یگانه و باغومیان، ۱۳۸۵).

حسابرسان باید حاکمیت شرکتی را مدنظر قرار دهند زیرا هیات مدیره نقش مهمی را در ایجاد و نظارت بر استراتژی های شرکت و دستیابی به اهداف، بر عهده دارد. هیات مدیره از طریق ایجاد و نظارت بر استراتژی ها

در یک محیط رقابتی و پویا، سبب افزایش ارزش شرکت می شود. توانایی هیات مدیره برای اجرای این نقش به عواملی چون تجربه، شناخت صنعت و درک شان از شرایط اقتصادی بستگی دارد.

نتایج اقتصادی استراتژی های انتخاب شده توسط مدیریت، در گزارشات مالی نشان داده می شوند، لذا، حسابرسان می توانند ارزیابی کنند که آیا هیات مدیره با توجه به توانایی و تجربه اش با ایجاد استراتژی های مناسب، قادر است کسب سود کرده و نسبت به تداوم فعالیت شرکت اطمینان بدهد یا خیر. اگر شرایط اقتصادی صاحبکار به دلیل انتخاب استراتژی های ضعیف و ناکارآمد، وخیم باشد، احتمال فراوانی برای تحریف صورت های مالی وجود دارد، لذا ریسک حسابرسی پذیرش آن صاحبکار نیز افزایش می یابد(شرما و همکاران، ۲۰۰۸).

استانداردهای حسابرسی، حسابرسان را ملزم می کنند تا با اجرای روش های حسابرسی طراحی شده، ریسک مرتبط با صاحبکار را تا سطح قابل قبولی کاهش دهند. هنگامی که حسابرس ریسک بالایی را برای صاحبکار در نظر بگیرد، نیاز است تا آزمون های بیشتری را برنامه ریزی کند. در مورد اینکه چگونه حاکمیت شرکتی صاحبکار بر تصمیم گیری های حسابرس در مراحل مختلف کار حسابرسی اثر می گذارد، چیز زیادی نمی دانیم، لذا به نظر می رسد نتایج تحقیق حاضر بتواند پاسخی در جهت رفع این ابهام ارائه دهد.

۱-۵- اهداف تحقیق

تحقیق حاضر به دنبال آن است تا تاثیر برخی از مکانیزم های حاکمیت شرکتی را بر تصمیم‌گیری‌های حسابرسان مشخص نماید. اهداف تحقیق در دو بخش عمده، شامل اهداف علمی و اهداف کاربردی به شرح زیر بیان می‌گردند.

- اهداف علمی:

تحقیقات دانشگاهی زیادی چه در داخل و چه در خارج از کشور، رابطه بین فرآیند گزارشگری مالی و حاکمیت شرکتی را مورد بررسی قرار داده اند، اما با وجود آن که فرآیند حسابرسی جزو اجزای حیاتی گزارشگری مالی شرکت‌هاست، هیچ تحقیق داخلی‌ای رابطه بین حاکمیت شرکتی و تصمیم‌گیری‌های حسابرسی را مورد بررسی قرار نداده است. لذا این پژوهش، به دنبال ارتقای مبانی نظری و غنی‌تر نمودن ادبیات موضوع حاضر است.

- اهداف کاربردی:

- ۱- تعیین تاثیر سازوکارهای حاکمیت شرکتی صاحبکار(شامل سهامدار نهادی، ویژگی های هیات‌مدیره، سهامدار عمده و حسابرسی داخلی) در ارزیابی ریسک ذاتی و کنترل توسط حسابرسان مستقل .
- ۲- تعیین تاثیر سازوکارهای حاکمیت شرکتی صاحبکار(شامل سهامدار نهادی، ویژگی های هیات‌مدیره، سهامدار عمده و حسابرسی داخلی) در میزان و زمان‌بندی آزمون های محتوا توسط حسابرسان .

۱-۶- سوابق مربوط

۱-۶-۱- تحقیقات خارجی

هرچند، تشکیل شرکت های بزرگ و تفکیک مالکیت از مدیریت در سطح جهانی در اواخر سده نوزدهم و اوایل سده بیستم صورت گرفته و قوانین و مقررات برای نحوه اداره شرکت ها تا سال ۱۹۹۰ وجود داشته است، با این همه، موضوع حاکمیت شرکتی به شکل کنونی در سال ۱۹۹۰ در انگلستان، امریکا و کانادا در پاسخ به مشکلات مربوط به اثربخشی هیات مدیره شرکت های بزرگ مطرح شده است.

مبانی و مفاهیم حاکمیت شرکتی با تهیه گزارش کدبری^۱ در انگلستان، مقررات هیات مدیره در شرکت جنرال موتورز امریکا و گزارش دی^۲ در کانادا شکل گرفت. بعدها با گسترش سرمایه گذاری های بین المللی، نهادهای مختلفی همچون بانک جهانی، سازمان همکاری و توسعه اقتصادی^۳ و... در این زمینه فعال شده و اصول متعدد و متنوعی را منتشر کرده اند. یکی از آخرین اصول منتشر شده در سطح جهانی، اصول سازمان همکاری و توسعه اقتصادی در سال ۲۰۰۴ است که شش حوزه زیر را دربرمی گیرد :

۱. تامین مبنایی برای چارچوب موثر حاکمیت شرکتی

۲. حقوق سهامداران و کارکردهای اصلی مالکیتی

۳. رفتار یکسان با سهامداران

۴. نقش ذی نفعان در حاکمیت شرکتی

۵. افشاء و شفافیت

۶. مسئولیت های هیات مدیره شامل کنترل های داخلی، حسابرسی داخلی و... (حساس یگانه، ۱۳۸۵)

---

^۱ . Cadbury

^۲ . Dey

^۳ . Organization for economic development (OECD)